

Posudek oponenta

Autorka ve své bakalářské práci předestírá originální tezi, že výkon trestu odnětí svobody lze konceptualizovat jako přechodový rituál, jež hodlá rozebrat na úrovni porovnání juridického pojmu „výkon trestu odnětí svobody,“ tak jak jej nalezneme v legislativě a antropologického pojmu přechodového rituálu (Genep) a prahovosti (Turner, v angl. orig. liminality). Hodlá se soustředit na hledání podobností a odlišností obou pojmů, případně na analogie mezi nimi. Práce vykazuje drobné neujasnění rozlišení jevů a pojmů, jež působí poněkud rušivě. Celek práce je poskládán z určité interpretace literatury a právních předpisů. Autorka často užívá parafráze, což je určitá slabina jejího textu, neboť na některých místech není jasné, zda předestírá věci, tak jak jsou, interpretuje jiného autora, nebo sděluje svůj poznatek. Do vlákna autorčina argumentu příliš nezapadá odkaz na pojem práva. Nejprve se zdá, že autorka si tímto odkazem připravuje půdu pro jeho zužitkování při následné analýze, aniž by jej poté užila. Jestliže se zabývá pojetím sankce v právní teorii a posléze v právní antropologii (Pospíšilův analytický pojem), vztah mezi Pospíšilovou sankcí a moderním trestem odnětí svobody by se nabízel k reflexi, zůstává však neobjasněn.

Konkrétním problémem práce je její metodologický aspekt. Jednak autorka avizuje, že se danou problematikou bude zabývat pomocí „kvalitativní metody, neboť ta umožňuje paralelní sběr materiálů a jejich interpretaci (Disman 2002: 287).“ Tuto metodu však nekonkretizuje. Dále v práci sociologická metoda užita není. Práce se naopak jeví jako plně teoretická. Poznámky o metodologii, i kdyby se jednalo – jako v tomto případě – pouze o jakýsi literární postup, slouží obecně k tomu, aby byl čtenář seznámen jednak s materiálem, s nímž hodlá kandidátka pracovat, jednak má dostatečně podrobně nastínit, jak s ním bude pracovat. Autorka i v závěru uvádí, že shromáždila určité poznatky. S ohledem na obsah práce není jasné, co tím míní. Jedná se snad o to, že přečetla literaturu a právní předpisy uvedené v závěrečné bibliografii, nebo že refleктоvala vlastní či cizí zkušenosti přímo z terénu výkonu trestu odnětí svobody? Náznaky tohoto druhu v práci jsou, nicméně v tak zastřené podobě, že jejich náhlé vyzdvihování v závěru neodpovídá celkové výstavbě textu práce. Práce je vystavěna směrem od předem pojaté teze, jež čteme v názvu práce, a to se vyjevuje i v podrobnostech textu, tj. například výkon trestu odnětí svobody je například vymezen jako přechodový rituál zatímco jiné typy (situační a výroční rituál) jsou k jeho označení již předem zamítnuty, ač by autorka rovněž jejich prvky mohla v rámci výkonu trestu rovněž konceptualizovat. Čas je například významná komponenta jak odnětí svobody, tak výročního rituálu. V podrobnostech pak záleží na autorce, zda v této komponentě spatřuje odlišnost nebo podobnost. Oponent kladně hodnotí exkurzy do literatury jednak z oblasti antropologie rituálu, sociologie výkonu trestu, právní teorie a právní antropologie, nicméně pochopení jejich provázanosti se základní tezí práce nechává autorka spíše na čtenáři, aby si jí domyslel. To však jejímu celkovému argumentu ubírá na průraznosti a možnosti předat své sdělení jiným.

Turnerovo pojetí rituálu je nutné pokládat spíše za mezikulturní analytickou výbavu, kterou lze aplikovat na jakoukoliv společnost. Z hlediska předmětu práce se veškeré odkazy na „neliterární“ společnosti jeví jako nesrozumitelné. Chtěla-li by však autorka postupovat tímto směrem a porovnávat odnětí svobody (resp. věznění) jako mezikulturní problém, existuje k tomuto tématu velké množství antropologické literatury včetně studií kultur, které postrádají trestní právo jako takové, a ekvivalenty našich trestných činů v nich spadají do právního režimu kompenzace a feudu. Například souvislosti mezi vězněním a pohostinností se nejnověji věnuje antropolog Magnus Marsden (2016).

Autorka by měla vyjasnit, jak se vypořádala s paradoxem aplikace Turnerova performativního pojetí rituálu na legislativní text. V Turnerově pojetí nikoliv legislativní text sám o sobě, který bezpochyby je Strukturou (Turnerův pojem), nýbrž teprve uskutečnění Struktury je Rituál (v právním jazyce lze říci, že nikoliv zákony, nýbrž teprve aplikace zákonů představuje právo). Turnerův pojem *Communitas* je zpravidla chápán jako společenství osob a Struktur, jež se účastní na Rituálu, a které jsou z tohoto hlediska v rovném postavení, neboť pochází z různých sociálních skupin, a zastupují tyto skupiny a různé Struktury, jež jsou s nimi spojené. *Communitas* je společenství bez Struktury, neboť se nachází mezi Strukturami, ergo sociálními skupinami.

K autorčině interpretaci Goffmanova pojetí totální organizace: autorka oprávněně poukazuje na to, že Goffman řadí vězení mezi totální organizace. Zůstává však poněkud nevyjasněné, co z toho plyne pro zodpovězení výzkumné otázky. Goffman ve své době poukazyval na absurdnost totálních institucí a například v oblasti psychiatrických léčeben a nápravných ústavů sloužilo jeho dílo jako jeden z argumentů k jejich radikální transformaci a faktickému zrušení jejich původního pojetí, což se však s věznicemi nestalo. Psychiatrie a její „nápravné“ infrastruktury ve Spojených státech jsou tak od vydání Goffmanovy knihy *Asylums* vnímány jako místa, která skýtají prostor k zneužití moci a k psychopatologickým jevům i ze strany samotné instituce. Nejinak je tomu s vězením. Jestliže i vězení je chápáno jako totální instituce, poukazuje se tím především na jeho (dys)funkčnost ve vztahu k cílům a funkcím, jež jsou mu přisuzovány právě v legislativním procesu, ve veřejné debatě a na mediální scéně. Autorka nicméně kategoricky tvrdí, že „vězení je pevnou součástí společnosti.“ V tomto ohledu by měla ujasnit, zda zaujímá empirickou pozici zaměřující se na sociokulturní realitu výkonu trestu, nebo normativní pozici zaměřující se na to, co by bylo ideální, kdyby byly splněny určité podmínky, rovněž s ohledem na to, že v průběhu práce několikrát tvrdí, že abstraktní pravidla, která nalezneme v legislativě, jsou konstitutivní pro strukturu a fungování společnosti. Takovou tezi je však možné hodnotit buď normativní ideál, nebo jako předběžnou hypotézu, kterou je třeba v konkrétním terénu ověřit.

Autorka píše příjemně, její stylistika je dobrá. Struktura práce je však poněkud fragmentární. Přímo v práci není zahrnut anglický ani český abstrakt. Přestože jednotlivé oddíly jsou celkem rozpracované, přechody mezi nimi a jejich vzájemná argumentační provázanost je autorkou podceňena. Tento aspekt práce je třeba zásadním způsobem rozvinout. Zásadní rozvinutí vyžaduje rovněž metodologický aspekt, konkretizace výzkumného problému, disciplinární zařazení etc.

Přes tyto zásadní nedostatky práci navrhuji k obhajobě s hodnocením dobře (případně k přepracování). Výsledné hodnocení ovšem závisí na tom, jak si autorka povede při obhajobě.

V Praze, dne 11. 1. 2017

Tomáš Ledvinka